

Píše Marek Přibil

(E*forum, 18. 10. 2017)

Po knize *Die kirchliche Lage in der Diözese Leitmeritz zwischen 1916 und 1931* (2009) se historička a slavistka **Gisela Kaben** vrací do stejného regionu a téže historické etapy publikací ***Mácha-Rezeption. Die Jubiläumsfeier 1936 in Leitmeritz und ihr Umfeld*** (Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 2016), jejíž titul jasně určuje tematický rámec, mající v literárněvědné bohemistice již svou zřetelnou tradici, a signalizuje zároveň poměrně značné ambice. Samotný text pak ukazuje, že „Umfeld“ autorka chápe skutečně v nejširším slova smyslu (publicistický diskurs, odborný diskurs, umělecký diskurs); záběr není explicitně nijak zúžen definováním těžišť práce, kladením otázek, vymezením materiálu apod. V podstatě tak není z horizontu autorčina zájmu předem vyloučen žádný z nekonečné řady projevů (včetně netextových) vztahujících se kolem r. 1936 více či méně k Máchovi.

Jak autorka přiznává v předmluvě, uvědomila si plně rozsah materiálu až během heuristických prací v SOA Lovosice, v němž je uložen fond Výboru pro oslavy K. H. Máchy v Litoměřicích a fotografická dokumentace a výstřižkový archiv k oslavám, a rozhodla se situaci řešit „rozhodně subjektivním výběrem“, který zůstává zde i jinde v textu bez nosné specifikace. Zároveň je posléze zjevné, že text ve své podstatné části využívá téměř výlučně materiál obsažený právě v SOA Lovosice, aniž by byl alespoň přibližně popsán jeho rozsah. Subjektivní filtr je tedy nepřiznaně kombinován s filtrem svým způsobem přísně objektivním, ovšem vnějškovým a pro čtenáře, při absenci podrobnějších inventářů použitých archivních celků, v podstatě nekontrolovatelným.

V předmluvě indikovaná nekoncepčnost a s ní související nekoherence jsou pak do určité míry stabilními rysy textu, projevujícími se již na vyšších strukturní rovině, která vykazují poměrně ostré dělicí linie: Analýza literárněvědné recepcce Máchova díla s těžištěm ve strukturalistické metodologii se poměrně radikální změnou perspektivy a traktování výkladu výrazně odlišuje od předchozí analýzy textů určených široké či širší kulturní veřejnosti. Tyto dvě části pak spolu komunikují spíše jen sporadicky a publikace tak sugeruje, že obě skupiny textů tvořily v podstatě navzájem hermeticky uzavřené oblasti.

Pro obě části je společné, že komplexitu problému vždy po svém způsobu a rovněž s jinou mírou akceptovatelnosti redukuje. V partiích zabývajících se literárněvědnou recepcí je akcent kladen spíše na samotné strukturalistické a jiné teoretické koncepty a Máchovy texty jsou do značné míry pojímány jako prostředek vyjasňování metodologických pozic, hledání plauzibilních interpretačních operací atd. Ke

kvalitativně jiné a méně konstruktivní redukci dochází v pasážích analyzujících publicistické texty a v předcházejících kapitolách popisujících činnost přípravného výboru před oslavami a průběh samotných oslav v Litoměřicích a jejich okolí, tedy v částech, v nichž bylo lze očekávat významný přínos knihy, protože zatímco analýza týkající se literárněvědné recepce svým zaměřením nutně exponuje známé a více či méně „živé“ texty, témata a polemiky, otevírá se zde potenciál méně známého či dosud opomíjeného materiálu. Publikace ovšem dominantně ulpívá na technicko-organizační dimenzi oslav, interpretační potenciál vlastní náplně jednotlivých akcí zůstává převážně nevyužit. Z oblasti publicistiky je vzhledem k celkovému rozsahu produkce zpracován jen nepatrný výsek textů, jejichž obsah je sousledně, často bez zjevné návaznosti obšírně reprodukován a analyzován, aniž by byla dostatečně specifikována jejich pozice v dobovém máchovském diskursu, jejich reprezentativita, a tím zpětně motivován jejich výběr. Ačkoliv zde text nepochybně sleduje nosná témata (strategie konstituování nesamozřejmého vztahu Máchy k Litoměřicím a regionu, exploatace Máchy v konfliktní situaci na národnostní hranici a v situaci ohrožení československého státu, resp. instrumentalizace Máchy jako argumentu pro přisvojování regionu z české strany apod.), ústí nakonec dané kapitoly do rozpačitého závěru, že téma „Mácha“ se v průběhu roku vyčerpávalo, a bylo pořád těžší něco přínosného napsat.

Právě sporadický výskyt, resp. absence perspektivních syntetických interpretací, souhrnných pasáží a výsledných tezí je charakteristická a koreluje s výše naznačenými vlastnostmi textu. Snad nejprůchoďěji to dokumentuje českojazyčné resumé, mj.: „Pokud se týče literátů, ti přistupovali k tématice [sic] z různých úhlů. Jazykovědci a literární vědci analyzovali Máchovo dílo z pohledu svého oboru – nejdůležitější z nich byli jistě strukturalisti Mukařovský a Jakobson. Pro některé básníky se zase Mácha stal inspirací pro jejich vlastní dílo – inspirovat se nechali Hora, Halas i Seifert. Obě strany schytaly ostrou kritikou [sic] od surrealistů, jejichž významný sborník „Ani labuť, ani lůna“ byl dokončen právě v roce 1936, aby se mohl vyjádřit k výročí. Souhrnně lze říci, že si každá skupina pokoušela svými argumenty uhájit svůj úhel pohledu na Máchu“ (s. 197).

Autoritu publikace výrazně narušuje autorčina limitovaná znalost Máchových textů (patrná už ze seznamu pramenů), Máchovy biografie, ediční historie jeho díla atd., která se manifestuje enormním množstvím nepřesností a vyložených faktických omylů, jež na sebe logicky nabalují omyly další. Jen jednoho ze svých vrcholů dosahují, když autorka, vycházejíc z dezinterpretace citátů použitých v textu Josefa Hrdličky, mylně považuje český překlad veršů Angela Silesia za verše Máchovy (označuje je jako známé, resp. slavné Máchovy verše a zařazuje je do *Pouti krkonošské*; to udivuje tím víc, že významná část lexika je Máchovu básnickému dílu zcela cizí), následně je komparuje s německým originálem Angela Silesia, konstatuje detailní paralely mezi oběma autory (reálně tedy mezi originálem a překladem veršů Angela Silesia), a na této bázi rozvíjí úvahy o Máchově vztahu k náboženství a o recepčním potenciálu pro katolické autory. Problematické je zacházení s prameny obecně. Texty, s nimiž se operuje, často nejsou dostatečně určeny, dochází k evidentní kontaminaci různých

pramenů, nepřesným citacím a parafrázím, autorka se nepokouší identifikovat pseudonymy a autorské šifry, nepřihlíží k médiu, v němž byl text publikován, permanentně se vyskytují zkomolená vlastní jména, tituly textů apod.

V mnohých pasážích se různé výše obecně formulované problémy kumulují; pro větší názornost v maximální stručnosti jedna z nich (s. 117–118): Za ojedinělé vyjádření k Máchovi v r. 1936 ze strany českých Němců považuje autorka krátkou glosu „nějakého P.E. [sic]“ v *Prager Presse* (jako i jinde bez uvedení titulu textu). Pod touto šifrou zde ovšem publikoval Pavel Eisner, tedy autor s velmi složitou kulturní identitou; nijak není zohledněno ani specifické postavení *Prager Presse*. Eisner rovněž jen v *Prager Presse* publikoval během onoho roku k tématu ne jeden, ale kolem dvaceti textů, běžně podepisovaných uvedenou šifrou. Autorka dále nepřesně parafrázuje Eisnerův text, reprodukuje a ponechává bez komentáře omyl týkající se tradice vydávání dedikační básně a dedikace *Máje*, místo toho truisticky polemizuje s autorem v tom smyslu, že nelze dedikační báseň odsuzovat, protože autoři museli brát v potaz své finanční zájmy, tím ovšem přejímá Eisnerovu zkratku koncentrovanou na ekonomický aspekt a ignoruje celé spektrum hypotéz o funkci dedikační básně. Vzápětí apodikticky koriguje text Eduarda Neumanna tvrzením, že Mácha z Litoměřic nevykonal žádnou návštěvu syna Ludvíka a Lori v Praze (v celku spolehlivě jsou doloženy dvě), a na základě vlastního omylu přisuzuje Neumannovi harmonizující adaptaci reality. A tak dále a tak podobně.

Publikace jako celek je obtížně stravitelná; neznamená to však, že neobsahuje velmi dobré pasáže, přínosná dílčí zjištění, pronikavé analýzy jednotlivých textů (opravdu se nejedná o zdvořilostní figuru, formálně kompenzující předchozí kritické zaměření). Proto nezbyvá než litovat, že autorka nezůstala u původního záměru vyjádřit se k tématu koncentrovaněji, v podobě studie.

Gisela Kaben: *Mácha-Rezeption. Die Jubiläumsfeier 1936 in Leitmeritz und ihr Umfeld*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 2016, 214 s.

www.ipsl.cz